

CZU 342.72/.73

OMUL – REPERUL AXIOLOGIC CARDINAL AL ORICĂRUI SISTEM JURIDIC

Alexandru ARSENI,
doctor habilitat în drept, conferenţiar universitar (USM)

Droits et libertés de l'homme, le libre épanouissement de la personnalité humaine représentent des valeurs suprêmes et sont garantis – stipule la Constitution (art.1, par. (1) [1]. Parmi les droits constitutionnels fondamentaux un rôle décisif joue le droit à voter, le droit de choisir, comme tirer parti de l'exercice démocratique directe de la souveraineté nationale. Pour ces raisons, l'organisation des élections est la pierre angulaire de la cristallisation du droit et de l'État démocratique fondé sur les principes de séparation des pouvoirs, la légalité et la légitimité du pouvoir.

Mots-clés: droits fondamentaux; les droits de vote; competence; responsabilité; obligation; responsabilité; contestation; validation; fraude.

Problema drepturilor omului a preocupat tot timpul omenirea şi, indiscutabil ştiinţa, nu în ultimul rând, ştiinţa juridică. Dar odată cu transformarea omului din obiect în subiect al guvernării, statutul cetăţeanului a căpătat o nouă abordare calitativă în viaţa social-economică, culturală şi politică.

Trebuie de remarcat numeroasele cercetări în acest domeniu atât pe plan intern, cât şi pe plan extern, fapt confirmat de lucrările doctrinarilor autohtoni I.Guceac, T.Cârnaţ, V.Popa, A.Arseni, autori români: T.Drăganu, I.Deleanu, G.Vrabie, I.Muraru. E.-S.Tănăsescu şi mulţi-mulţi alţii.

Problema drepturilor şi a libertăţilor fundamentale în mod general, practic, sub toate aspectele este bine reflectată. Pe când drepturile electorale şi, în mod deosebit, realizarea lor în practică şi problematica ce se naşte în procesul realizării acestor drepturi face mai puţin obiectul cercetării.

Din aceste considerente şi, mai ales ţinând cont de forma întrebărilor apărute în legătură cu scrutinul prezidenţial din 13 noiembrie 2016, ne punem ca scop elucidarea cauzelor şi trasarea căilor de normalizare a situaţiei.

Doctrina constituţională afirmă că a devenit incontestabil adevărul conform căruia „… edificiul constituţional al oricărei ţări este cu siguranţă sortit prăbuşirii, dacă principala coloană de susţinere a acestuia – drepturile şi libertăţile omului şi ale cetăţeanului – nu este reală şi durabilă. Indubitabil, dinamica istoriei umanităţii sugerează forma de mişcare a unui bumerang: totul pleacă de la om şi revine la el, în folosul sau împotriva lui. Omul este reperul axiologic cardinal al oricărui sistem juridic" [2].

În esenţă „drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetăţenilor, esenţiale pentru viaţa, libertatea şi demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalităţii umane, drepturi stabilite prin Constituţie şi garantate prin Constituţie şi legi" [3].

Drepturile fundamentale sunt drepturi subiective, adică „acea prerogativă conferită de lege în temeiul căreia titularul dreptului poate şi uneori chiar trebuie să desfăşoare o anumită conduită şi să ceară altora desfăşurarea unei conduite adecvate dreptului său, sub sancţiunea prevăzută de lege, în scopul valorificării unui interes personal, direct, născut şi actual, legitim şi juridic protejat, în acord cu interesul general şi cu normele de convieţuire socială" [4].

Aşadar, ne aflăm în domeniul drepturilor fundamentale cetăţeneşti în ansamblu. Însă obiectul nostru de studiu îl fac doar drepturile fundamentale ce ţin de exercitarea suveranităţii naţionale direct de către popor. Or, în doctrina constituţională, se conturează cu certitudine două drepturi fundamentale, exclusiv politice: dreptul de a alege şi dreptul de a fi ales.

Aceste drepturi se încadrează în instituţia juridică a dreptului constituţional în formula: „drept electoral".

Doctrina autohtonă

a) Definirea sintagmei „drept electoral"

De remarcat că doctrina constituţională utilizează două sintagme: „drept electoral" şi „sistem electoral", noţiuni care, în viziunea lui S. Tămaş, nu trebuie confundate din următoarele raţionamente: „… noţiunea de drept electoral semnifică totalitatea normelor juridice care reglementează participarea cetăţenilor la procesul de formare a organelor de stat centrale şi locale efective, precum şi la alegerea funcţionarilor lor, prin intermediul drepturilor şi libertăţilor electorale garantate de Constituţia Republicii Moldova, iar noţiunea de sistem electoral presupune proceduri utilizate pentru desemnarea de reprezentanţi ai poporului în organismele puterii centrale şi locale" [5].

Aceeaşi idee o regăsim şi la Ion Guceac, precum şi la T.Cârnaţ [6].

O abordare aparte întâlnim la constituţionalistul V.Popa, în viziunea căruia „raportul juridic de drept electoral este un drept al cetăţenilor de a alege şi de a fi ales în organele reprezentative centrale şi locale, obligaţie a cetăţenilor de a exercita aceste drepturi

după anumite reguli stabilite prin norme juridice, şi obligaţii ale autorităţilor publice respective de a asigura realizarea drepturilor menţionate" [7].

Se argumentează o dublă ipostază a raportului juridic de drept electoral: pe de o parte, dreptul fundamental al cetăţeanului de a alege organele reprezentative, ca drept subiectiv fundamental, şi, pe de altă parte, obligaţia instituţiilor etatice abilitate de a crea toate condiţiile necesare întru realizarea dreptului cetăţenesc de a alege.

Această concluzie este confirmată de autor prin următoarele argumente.

„O categorie de subiecţi ai raporturilor juridice de drept electoral o constituie cetăţenii domiciliaţi în colectivităţile unde au loc alegerile, la care participă, realizându-şi astfel drepturile subiective.

O altă categorie de subiecţi o constituie autorităţile publice (Guvernul, comisiile electorale, instanţele judecătoreşti) învestite prin lege cu obligaţia de a asigura organizarea şi desfăşurarea alegerilor" [8].

Deci, cetăţeanul Republicii Moldova are dreptul subiectiv de a alege, iar instituţiile statului (Guvern, Ministerul de Externe, Misiunile externe, Ministerul Tehnologiilor Informaţionale, Comisiile electorale, primăriile, instituţiile judecătoreşti), învestite prin lege cu obligaţia de a asigura organizarea şi desfăşurarea alegerilor cu scopul de a asigura materializarea dreptului subiectiv al cetăţeanului de a alege [9].

Utilizarea sintagmelor „sistem electoral", „drept electoral" ca sinonime se confirmă, deoarece sunt alcătuite din norme juridice electorale. În conceptul doctrinarilor „*Normele electorale* stabilesc care sunt drepturile electorale, condiţiile ce trebuie îndeplinite de o persoană pentru a fi beneficiarul acestora, precum şi garanţiile ce fac efectivă exercitarea lor. De asemenea, normele juridice electorale stabilesc obligaţiile organelor de stat în legătură cu alegerile, regulile de organizare şi desfăşurare a alegerilor, precum şi cele de stabilire, centralizare şi comunicare a rezultatelor votării" [10].

Aşadar, în raportul juridic de drept electoral avem doi subiecţi: 1) cetăţeanul şi 2) statul, prin organele speciale. Considerăm necesar a supune analizei fiecare subiect în parte, în conformitate cu poziţia şi statutul ce-i aparţin în acest raport.

Ce ţine de titularul drepturilor electorale, urmează a stabili următoarele: a) care sunt drepturile electorale, b) ce condiţii trebuie să întrunească o persoană pentru a fi beneficiarul acestora şi c) garanţiile ce fac efectivă exercitarea lor.

a) Pornim de la reglementările normative. Aşa potrivit art.21 alin.(1) din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului „1) Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale ţării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanţi liber aleşi [11]. 2) Orice persoană are dreptul de acces, în condiţii de egalitate, la funcţiile publice ale ţării sale. 3) Voinţa poporului este baza puterii de stat, această voinţă trebuie să fie exprimată pentru alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal, egal şi prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului…" [12]. Cu toate aceste generalizări, conchidem că se stipulează dreptul de a alege şi dreptul de a fi ales. În mod direct, această situaţie este reflectată în art.38 alin.(2) şi (3) din Constituţia Republicii Moldova. Doctrina constituţională în unanimitate exprimă aceste două drepturi, încadrându-le în categoria drepturi exclusiv politice.

b) Al doilea element al raportului de drept electoral este într-o legătură dialectică cu primul, şi îmbracă următoarea redacţie. Potrivit art.38 alin.(2) din Constituţia Republicii Moldova, cetăţenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, excepţie făcând cei puşi sub interdicţie în motivul stabilit de lege. Aceeaşi redacţie o are şi art.11 din Codul electoral [13].

Or dreptul de a alege semnifică nu altceva decât „posibilitatea recunoscută şi garantată unei persoane ca, în condiţiile legii, să participe la desemnarea" reprezentaţilor în organele puterii [14].

Adică, pentru ca o persoană să beneficieze de dreptul de vot, trebuie să întrunească următoarele: 1) cetăţenia Republicii Moldova; 2) vârsta minimă de 18 ani; 3) să nu fie privaţi de dreptul de vot în modul stabilit de lege. Or art.13 din Codul electoral în alin. (1) stipulează că nu au dreptul de a alege persoanele:

„a) care nu întrunesc condiţiile prevăzute l art.11;

b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărârea definitivă a instanţei de judecată. Despre existenţa unor astfel de cazuri, Ministerul Justiţiei informează primarul, iar după implementarea Registrului de Stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală".

Deci, cetăţenii Republicii Moldova domiciliaţi în afara ţării au întrunit toate condiţiile pentru a beneficia de dreptul de a alege în scrutinul din 13 noiembrie 2016.

c) **Garanţiile**. Din nou vom apela la reglementările normative studiind două domenii: principii generale şi principii speciale, şi anume:

Aşa potrivit art.1 alin.(3) din Constituţie [15]: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate".

Art.4

(1) Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului cu pactele şi cu celelalte tratate la care RM este parte.

(2) Dacă există neconcordanţe între pactele şi tra-

tatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaţionale.

Mai mult ca atât **art.7** stipulează că „Constituţia RM este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are prevedere juridică".

Principiul egalităţii cetăţenilor este stipulat în art.16 alin.(2) din Constituţie „Toţi cetăţenii R.M. sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială".

Următorul aspect fundamental al acestui drept fundamental îl constituie

Principiile realizării dreptului de vot – garanţii.

A. Reglementări normative. Primul document al dreptului internaţional, care operează cu această materie este Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la 10 decembrie 1948 [16]. Aşa potrivit art.21 alin.(3) din Declaraţie „Voinţa poporului este baza puterii de stat, această voinţă trebuie să fie exprimată prin alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic sub regim universal, egal şi prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului" [17].

În dreptul intern Constituţia Republicii Moldova, ca Lege supremă, redă aceste reglementări în următoarea formulă:

(1) Voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

(2) Cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de vot de l vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, ***excepţie*** făcând cei puşi sub interdicţie în modul stabilit de lege (or, diaspora nu cade sub această interdicţie).

Respectiv, legea direct destinată dreptului electoral este Codul electoral adoptat la 21 noiembrie 1997 nr.1381-XIII [18] prin art.2 alin.(1) prevede că cetăţenii Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal egal, direct, secret şi liber exprimat.

Codul dezvoltă fiecare principiu dedicându-i un articol separat.

Aşa potrivit art.3 (vot universal) cetăţenii Republicii Moldova pot alege şi pot fi aleşi, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau origine socială.

Votul egal sau egalitatea votului semnifică în redacţia art.4 din Cod că în cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală.

În contextul principiului vot direct, alegătorul votează personal. Votarea în locul unei persoane este interzisă.

Principiul „votul secret" semnifică că votarea la alegeri şi/sau referendum este secretă, excluzându-se astfel posibilitatea influenţării voinţei alegătorului.

În conformitate cu principiul votului liber exprimat, nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum şi pentru a-l împiedica să-şi exprime voinţa în mod independent.

Deci, din reglementările juridice privind principiile realizării dreptului de vot, ele sunt următoarele: universalitatea, egalitatea, votul direct, votul secret şi votul liber exprimat.

B. Abordări doctrinare ale principiilor realizării dreptului la vot sau garanţiile de exercitare efectivă a drepturilor electorale

Constituţionalistul Ion Guceac menţionează că principiile realizării de către cetăţeni a drepturilor de a alege şi de a fi ales în autorităţile publice reprezentative şi în organele de administrare locală sunt considerate în Constituţia Republicii Moldova (art.38) şi Codul electoral (art.2) [19].

Anume aceste principii şi sunt expuse pe larg de către autorul V.Popa [20].

I.Deleanu – atributele votului – votul este universal, egal, direct, secret şi facultativ („liber exprimat") [21].

„Egalitatea votului este – şi ea – o formă de exprimare a egalităţii între cetăţeni, în sensul că aceeaşi forţă este ataşată fiecărui buletin de vot. Cu alte cuvinte, voturile se numără, nu se cântăresc" [22].

„Egalitatea votului exprimă, în domeniul dreptului electoral, marele principiu al egalităţii în drepturi a cetăţenilor fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenenţă politică, avere sau origine socială" [23].

„*Universalitatea* votului constituie forma specifică de exprimare a două dintre principiile democraţiei autentice: universalitatea drepturilor şi egalitatea în drepturi, inclusiv egalitatea în faţa legii" (art.15 şi art.16 alin.(2) din Constituţia RM [24].

Ionescu Cristian [25] utilizează formula caracteristicile votului (universalitatea, egalitatea, votul direct, votul secret şi liber exprimat).

Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina expun esenţa trăsăturilor votului (universal, egal, direct, secret şi liber exprimat) [26].

Art.2 alin.(2) Principiile participării la alegeri din Codul electoral stabileşte că:

(2) Participarea la alegeri este liberă (benevolă). Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum şi asupra exprimării de către acesta a liberei sale voinţe.

Codul electoral art.7 vot liber exprimat. Nimeni

nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum şi pentru a-l împiedica să-şi exprime voinţa în mod independent.

(3) Cetăţenii Republicii Moldova care domiciliază în afara ţării beneficiază de drepturi electorale depline în condiţiile prezentului cod. Misiunile diplomatice şi oficiile consulare sunt obligate să creeze condiţii pentru ca cetăţenii să-şi exercite liber drepturile lor electorale.

Art.13 Restricţii

(1) Nu au dreptul de a alege persoanele:

a) care nu întrunesc condiţiile prevăzute de art.11 (adică nu sunt cetăţeni ai RM, cetăţeni, dar nu au vârsta de 18 ani; cei privaţi de acest drept în modul stabilit de lege).

b) Care sunt recunoscute incapabile pentru hotărâre definitivă a instanţelor de judecată. Despre existenţa unor astfel de cazuri, Ministerul Justiţiei informează primarul, iar după implementarea Registrului de stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală.

După elucidarea prevederilor legale pe care trebuie să le întrunească cetăţeanul pentru a-şi exercita dreptul de vot, vom trece la expunerea normativă a organelor etatice, obligate să asigure în practică acest drept, dreptul de vot.

Doar Codul electoral enumeră aceste organe şi atribuţiile lor. Primul organ etatic este Comisia Electorală Centrală, care conform art.22 alin.(1) lit. d) asigură întocmirea şi verificarea listelor electorale, colaborând în acest scop cu autorităţile administraţiei publice centrale şi locale, cu Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, cu misiunile diplomatice şi oficiile consulare.

Lit.g) conlucrează, în procesul de organizare şi desfăşurare a alegerilor ca:

– Ministerul Tehnologiilor Informaţionale şi Comunicaţiilor la asigurarea evidenţei alegătorilor, inclusiv a celor aflaţi peste hotarele ţării, în temeiul Registrului de stat al alegătorilor, format în baza Registrului de stat al populaţiei;

– Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, misiunile diplomatice şi oficiile consulare, la constituirea secţiilor de votare pentru cetăţenii aflaţi peste hotare.

Reglementări destul de clare privind listele electorale cât şi secţiilor de votare. Din ce pricină nu s-a făcut acest lucru?

q) analizează fraudele electorale, inclusiv cele presupuse, din alegerile trecute, curente sau viitoare şi ia măsuri pentru prevenirea lor; informează autorităţile publice despre necesitatea soluţionării unor chestiuni, în conformitate cu legislaţia electorală.

Totodată, trebuie de menţionat că potrivit art.29[1] **particularităţile** constituirii şi funcţionării secţiilor de votare din străinătate şi a birourilor electorale ale secţiilor de votare din străinătate.

(2) În cazul alegerilor parlamentare, prezidenţiale şi ale referendumului republicane, pe lângă misiunile diplomatice şi oficiile consulare ale Republicii Moldova se organizează **una sau mai multe secţii de votare** (*s.n.*) pentru alegătorii care se află în străinătate la data alegerilor.

Din ce cauză nu s-a realizat această prevedere? Care au fost impedimentele? Totodată, conform alin. (3) în afară de secţiile de votare prevăzute în alin. (2), vor fi organizate, cu acordul autorităţilor competente ale ţării respective, secţii de votare şi în alte localităţi. Organizarea acestor secţii de votare se stabilesc de Comisia Electorală Centrală, la propunerea Guvernului, în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene şi cu alte autorităţi ale administraţiei publice centrale, în baza înregistrării prealabile…

Cu alte cuvinte, Comisia Electorală Centrală nici nu a deschis mai multe secţii de votare în misiunile diplomatice şi oficiile consulare, dar nici nu a informat cetăţenii despre legitimitatea deschiderilor şi altor secţii de votare.

Următoarea obligaţie a Comisiei Electorale Centrale este stipulată în art.38[1] *Registrul de stat al alegătorilor*:

(2) Formarea listelor electorale se face de către Comisia Electorală Centrală în baza Registrului de stat al alegătorilor constituit în baza Registrului de stat al populaţiei, a cărui autoritate deţinătoare pune gratuit la dispoziţia Comisiei, în fiecare an cel târziu până la data de 31 ianuarie, precum şi periodic, iar în cazul desfăşurării alegerilor – şi odată cu anunţarea datei alegerilor şi informaţiile necesare întocmirii şi actualizării Registrului de stat al alegătorilor.

(4) Alegătorii cu domiciliul sau reşedinţa în străinătate, precum şi alegătorii aflaţi temporar în străinătate, la cererea lor, se înscriu în Registrul de stat al alegătorilor cu datele corespunzătoare ultimei adrese de domiciliu sau reşedinţă.

Discriminare, ei rămân cetăţeni ai Republicii Moldova, şi sunt egali în drepturi. Iar Ministerul Tehnologiilor Informaţionale şi de Externe trebuie să-i ia sub protecţie. Doar cei din ţară nu depun asemenea cereri.

Codul electoral prevede prin art.39 *Listele electorale* pentru cetăţenii aflaţi peste hotare:

(6) Pentru secţiile de votare constituite în afara Republicii Moldova, listele electorale se întocmesc şi pe baza datelor colective de conducătorii misiunilor diplomatice şi ai oficiilor consulare care activează pe teritoriul statelor respective. La începutul perioadei electorale misiunile diplomatice şi oficiile consulare aduc la cunoştinţa publică şi actualizează listele electorale … care „se trimit Comisiei Electorale Centrale”. Apare întrebarea: Din ce cauză nu s-a făcut acest lucru?.

De asemenea Codul electoral prevede prin art.69

Răspunderea juridică – pentru încălcarea dreptului de vot. Aşa conform alin. (1) persoanele fizice şi juridice care încalcă prevederile legislaţiei în vigoare, împiedică exercitarea liberă a drepturilor electorale ale cetăţenilor … poartă răspundere în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Împărtăşim conceptul doctorului în drept P.Răileanu conform căruia „… legalitatea scrutinului electoral constituie o garanţie fundamentală a exercitării în condiţiile legii a suveranităţii poporului, a exprimării voinţei acestuia pe marginea construirii autorităţilor sale reprezentative, care urmează să-i realizeze interesele şi aspiraţiile" [27].

În viziunea lui P.Răileanu, rolul Curţii Constituţionale în asigurarea legalităţii scrutinelor electorale priveşte următoarele momente importante:

„ – asigurarea constituţionalităţii electorale şi – confirmarea constituţionalităţii desfăşurării scrutinului electoral" [28].

O altă idee „… *instanţelor de judecată le revine un rol important în desfăşurarea alegerilor libere şi corecte, în sarcina cărora este pusă examinarea raporturilor juridice generate de conflictele electorale*" [29].

C. Consecinţele nerealizării cetăţenilor a dreptului de vot

După încheierea celui de-al doilea scrutin pentru alegerea Preşedintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie 2016, Comisia Electorală Centrală la 13 decembrie 2016 a prezentat Curţii Constituţionale actele pentru confirmarea alegerilor şi validarea mandatului de Preşedinte al Republicii Moldova.

La aceeaşi dată, candidata Maia Sandu a depus contestaţie la Curtea Constituţională împotriva hotărârii Comisiei Electorale centrale cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova, solicitând contestarea fraudei rezultatelor şi anularea celui de-al doilea tur de scrutin. Dat fiind că tema supusă cercetării se axează tocmai pe materia contestaţiei asupra ei şi ne vom opri atenţia.

În contestaţie au fost invocate următoarele pretinse încălcări electorale:

a) suprimarea dreptului la vot al cetăţenilor domiciliaţi peste hotare, prin lipsa buletinelor de vot şi organizarea deficitară a procesului de votare de către autorităţile publice;

b) transportarea organizată şi coruperea alegătorilor domiciliaţi în stânga Nistrului;

c) implicarea reprezentanţilor Bisericii Ortodoxe din Moldova în campania electorală;

d) votarea multiplă;

e) distribuirea de către reprezentanţii contracandidatului Igor Dodon a materialelor cu caracter defăimător;

f) favorizarea de către instituţiile mass-media a contracandidatului electoral.

Examinând contestaţiile în fond, Curtea Constituţională a constatat că fenomenele invocate au avut loc în realitate. Aceste constatări sunt reflectate atât în textul de bază al Hotărârii cât şi în textul celor şase adrese (pcc-01/139e-34/1-pcc-01/139e-34/6) [30].

La adresa PCC-01/139e-34/2 Curtea Constituţională a constatat „mai multe deficienţe în Codul electoral în partea ce ţine de examinarea contestaţiilor, în acest sens autorităţile electorale şi instanţele de judecată respingând un număr mare de contestaţii ca fiind în afara competenţelor lor" [31].

Apare fireasca întrebare, dar de competenţa căror autorităţi ţine examinarea contestaţiilor electorale, obligaţii stabilite în Codul electoral (expus în textul articolului). Mai degrabă se poate constata neglijarea din partea autorităţilor vizate a dreptului cetăţeanului de a alege.

Pe bună dreptate „… instanţele judecătoreşti constituie un important barometru, care ne arată la ce nivel se află procesul de dezvoltare a democraţiei, cum sunt apărate drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor…" [32].

La adresa PCC-01/139e-34/2 Curtea Constituţională constată că „mai mulţi cetăţeni ai Republicii Moldova aflaţi în străinătate nu şi-au putut exercita dreptul de vot şi că numărul secţiilor de votare şi al buletinelor de vot distribuite secţiilor de votare din afara ţării au fost, de fapt, insuficiente" [33]. Cu alte cuvinte, s-au confirmat încălcările invocate în contestare, p.a.).

Or tocmai Comisia Electorală Centrală, Ministerul Tehnologiilor Informaţionale şi Ministerul de Externe şi Integrării Europene sunt obligate să organizeze buna desfăşurare a alegerilor şi în afara hotarelor Republicii Moldova. Vina completamente o poartă aceste instituţii etatice.

În contestaţie prin pct.6) se formalizează încălcarea legislaţiei prin coruperea alegătorilor. La adresa PCC-01-139e-34/4 Curtea Constituţională reţine că „coruperea alegătorilor trebuie privită ca o gravă încălcare a principiilor alegerilor libere şi democratice, inclusiv a procesului echitabil şi transparent al alegerilor. Asemenea încălcări creează precondiţii pentru a pune la îndoială legalitatea şi legitimitatea alegerilor. De asemenea, aceste încălcări pot influenţa considerabil rezultatele alegerilor" [34].

Vom evidenţia din textul adresei citate cu privire la acţiunile de corupere a alegătorilor următoarele fraudări considerabile aduse procesului de exercitare de către cetăţeni dreptului de vot: 1) încălcarea gravă a principiilor alegerilor libere şi democratice, precum şi a onestităţii alegerilor (Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, art.21 citat anterior); 2) încălcarea principiului echităţii şi transparenţei, principii unanim recunoscute în dreptul internaţional; 3) încălcarea principiilor legalităţii şi legitimităţii alegerilor,

principii indispensabile statului de drept şi democratic; 4) în ansamblul lor încălcarea principiilor invocate influenţează considerabil rezultatele alegerilor.

Aşa fiind, din concluzia Curţii Constituţionale, în viziunea noastră, rezultă cu certitudine o singură soluţie: invalidarea alegerilor Preşedintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie şi anularea celui de-al doilea tur de scrutin.

Următoarele încălcări electorale numerotate în contestaţie sub punctele c) şi e) ţin de implicarea reprezentanţelor Bisericii Ortodoxe din Moldova în campania electorală şi distribuirea materialelor cu caracter defăimător.

Adresa PCC-01-139e-34/5 Curtea Constituţională a constatat „implicarea agresivă în cadrul alegerilor prezidenţiale a reprezentanţilor Mitropoliei Moldovei, care au utilizat un limbaj extremist, xenofob, homofob şi sexist la adresa unui **comunicat** electoral, fapt confirmat şi de rapoartele observatorilor naţionali şi internaţionali. Curtea a reţinut că un asemenea comportament este contrar prevederilor Constituţiei.

Curtea a constatat că toate autorităţile statului responsabile de procesul electoral şi activitatea cultelor religioase nu şi-au onorat obligaţia de a împiedica şi sancţiona implicarea cultelor religioase în procesul electoral" [35]. Atunci, cui, dacă nu Comisiei Electorale Centrale şi Instanţelor de judecată le aparţine această obligaţie întru garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor în procesul electoral?

În contestaţie sub lit.f) se arată că în calitate de încălcare electorală şi favorizarea de către instituţiile mass-media a contracandidatului electoral. Curtea Constituţională prin adresa PCC-01-139e-34/6 apreciază rolul mass-mediei în campania electorală, dar se remarcă totodată imperfecţiunea legislaţiei ce face imposibil aplicarea sancţiunilor respective [36].

Chiar dacă este aşa, apoi Curtea Constituţională are şi funcţia de garant al supremaţiei Constituţiei (art.134 alin.(3) din Constituţie). Or, potrivit art.34 alin.(3) din Constituţie, dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a cetăţenilor sau siguranţa naţională. Iar alin.(4) stipulează în mod special că mijloacele de informare publică de stat sau private sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice. Observăm, aşadar, şi la acest capitol încălcarea prevederilor constituţionale în cadrul campaniei electorale pentru alegerile din 13 noiembrie 2016.

Curtea Constituţională a constatat, practic, încălcări grave ale legislaţiei electorale în alegerile din 13 noiembrie 2016, încălcări invocate în contestaţia depusă la 13 decembrie 2016. aceste încălcări în cumulul lor au influenţat considerabil rezultatele alegerilor din 13 noiembrie 2016, adresa PCC-01/139e34/4 argument în invalidarea alegerilor şi anularea celui de-al doilea tur de scrutin.

Şi aceasta deoarece alegerile, inclusiv ale Preşedintelui Republicii Moldova, reprezintă un proces complex de acţiuni cu profunde efecte juridice la fiecare etapă, care, în ansamblul lor, caracterizează procesul electoral ca legal şi legitim, şi nu doar suma aritmetică a voturilor exprimate.

Cu toate acestea Curtea Constituţională, contrar constatărilor indicate la adresele respective, a confirmat rezultatele alegerilor Preşedintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie 2016 şi a validat alegerile. Este cazul să facem referinţă la *cazul Marbury vs Madison*, în cadrul căruia John Marshall, Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie a Statelor Unite ale Americii la 1803 a menţionat: „Domeniul de competenţă al curţii este exclusiv de a decide în privinţa drepturilor individuale şi nu de a cerceta modul în care executivul sau funcţionării acestuia îşi îndeplinesc îndatoririle…" [37].

Pe când, în cazul nostru, anume funcţionarii au beneficiat de protecţie din partea Curţii Constituţionale, şi nu cetăţenii ale căror drepturi fundamentale au fost încălcate în mod benevol.

Concluzii. În virtutea sa de *homo sapiens,* omul este înzestrat de la natură cu drepturi fundamentale inalienabile fiinţei sale care în fond sunt drepturi subiective esenţiale pentru viaţa, libertatea şi demnitatea lui indispensabile pentru libera dezvoltare, drepturi stabilite prin Constituţie şi garantate prin Constituţie şi legi.

Din ansamblul drepturilor fundamentale o categorie aparte, şi anume, drepturile exclusiv politice, adică dreptul de a alege şi dreptul de a fi ales prezintă o importanţă juridică aparte cu multiple consecinţe practice, deoarece dreptul de a alege, în mod deosebit, este mecanismul democratic de exercitare directă a suveranităţii naţionale.

Acest drept se încadrează în instituţia dreptului electoral, care cuprinde normele juridice ce stabilesc, pe de o parte, care sunt drepturile electorale, condiţiile ce trebuie îndeplinite de o perspectivă pentru fi beneficiarul acestora, precum şi garanţiile ce fac efectivă exercitarea lor. Iar pe de altă parte, stabilesc obligaţiile organelor de stat în legătură cu alegerile, regulile de organizare şi desfăşurare a alegerilor, precum şi cele de stabilire, centralizare şi comunizare a rezultatelor votării.

Deci, dreptul electoral este un proces complex între subiecţii bine determinaţi cu drepturi şi obligaţii clar stabilite şi garantate etatic. În fond, alegerile reprezintă un proces complex de acţiuni cu profunde semnificaţii practice la fiecare etapă a procesului electoral dându-i un aspect legal şi legitim, şi nu doar suma aritmetică a voturilor exprimate.

Alegerile Preşedintelui Republicii Moldova din

13 noiembrie 2016 au demonstrat cu certitudine două tendinţe diametral opuse, şi anume: 1) voinţa cetăţenilor de a-şi exercita dreptul suveran de vot şi 2) îngrădirea de către organele competente a acestui drept, în mod deosebit al cetăţenilor domiciliaţi în afara ţării, precum şi inacţiunea lor pentru a nu admite fraudarea alegerilor. Totodată, atât organele electorale cât şi instanţele judecătoreşti, sub diferite pretexte, au refuzat examinarea a unui umăr mare de contestaţii privind încălcarea procesului electoral, inclusiv de către Mitropolia Moldovei.

Aceste fapte constatate şi de către Curtea Constituţională denotă faptul că statul Republica Moldova, în mod vădit, îşi neglijează propriii cetăţeni, încălcându-le dreptul fundamental la vot.

Cetăţenii nu şi-au restabilit drepturile constituţionale nici la Curtea Constituţională, care conform art.134 (3) din Constituţie garantează supremaţia Constituţiei şi responsabilitatea statului faţă de cetăţeni. Stabilind în cele 6 adrese grave încălcări ale legislaţiei electorale, printre care şi coruperea (adresa PCC-01/139e-34/4) care poate influenţa considerabil rezultatele alegerilor, a validat scrutinul.

Considerăm că Curtea Constituţională în calitatea sa de garant al supremaţiei Constituţiei, legea fundamentală a poporului urma să invalideze scrutinul cu adoptarea acestor şase adrese. Numai într-o aşa situaţie adresele aveau să fie preluate de către parlament, alternativa este teama că ele vor rămâne doar adrese, stimulând guvernanţii să sfideze drepturile omului şi Constituţia.

***Referințe**:*

1. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 august 1994.
2. Deleanu I. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Bucureşti: Europa Nova, 1996, vol.II, p.115.
3. Muraru I., Tănăsescu El. S. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Vol.I. Bucureşti: C.H. Beck, 2011, p.141.
4. Deleanu I. *Drept constituţional.* Vol.I. Bucureşti: Europa Nova, 1996, p.187.
5. Tămaş S. *Dicţionar politic. Instituţiile democraţiei şi cultură civică.* Bucureşti: Şansa, 1996, p.226.
6. Cârnaţ T. *Drept constituţional.* Chişinău: „Prin-Caro" SRL, 2010, p.346.
7. Popa V. *Drept public*. Chişinău, 1998, p.163.
8. *Ibidem*.
9. Muraru I., Tănăsescu El. S. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Vol.II. Ediţia 14. Bucureşti: C.H. Beck, 2013, p.90.
10. *Ibidem*, p.91.
11. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Editura Oficială „Tratate internaţionale", 1998, vol.1, p.11.
12. Aderat la declaraţie prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990.
13. Codul electoral.
14. Deleanu I. *Op.cit.*, vol.2, p.98.
15. Constituţia Republicii Moldova.
16. Republica Moldova a aderat la Declaraţie prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990.
17. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului.
18. Codul electoral nr.1381-XIII din 21.11.97. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.81 din 08.12.97, art.667, intrat în vigoare la 08.12.97.
19. Guceac I. *Curs elementar de drept constituţional.* Vol. II. Chişinău: S.n. Tipografia Centrală, 2002, p.209; Guceac I. *Drept electoral.* Vol.2. Chişinău: Tipografia Centrală, 2005, p.35-49; Cârnaţ T. *Op.cit.*, p.348-349.
20. Popa V. *Op.cit.*, p.170-175.
21. Deleanu I. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Vol.II, p.209.
22. *Ibidem,* p.209.
23. Muraru I., Tănăsescu El. S. *Drept constituţional şi instituţii politice*, vol.II, p.101.
24. Deleanu I. *Drept constituţional şi instituţii politice*, p.209.
25. Ionescu Cr. *Tratat de drept constituţional contemporan*. Bucureşti: All Beck, 2003, p.617-618.
26. Muraru I., Tănăsescu El.S. *Drept constituţional şi instituţii politice*, vol.II, p.101.
27. Răilean P. *Mecanismul jurisdicţional de asigurare a legalităţii în statul de drept.* Chişinău: S.n. Tipografia centrală, 2015, p.346.
28. *Ibidem*, p.348.
29. *Ibidem*, p.353.
30. Hotărârea Curţii Constituţionale privind confirmarea rezultatelor alegerilor şi validarea mandatului de preşedinte al Republicii Moldova nr.34 din 13 decembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.2-8 (5925-5931) din 6 ianuarie 2017, art. 1.
31. *Ibidem*.
32. Ştirbu E. Cuvânt de salut. În: Conferinţa ştiinţifico-practică *„Rolul instanţelor judecătoreşti în procesul electoral din R.M."* Chişinău, 2013 – citat după P.R., p.354-355.
33. Hotărârea Curţii Constituţionale privind confirmarea rezultatelor alegerilor şi validarea mandatului de preşedinte al Republicii Moldova nr.34 din 13 decembrie 2016.
34. *Ibidem*.
35. *Ibidem*.
36. *Ibidem*.
37. Constitutional interpretation, Workshop Materials, Module I/1. April-May 2016.